

wpły-płw 28.08.2018r.

Prof. dr hab. Roman Kisiel, prof. zw.
Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej
Wydział Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 20.08.2018 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Kuczmarskiej

pt. *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*

Nieodłączną cechą współczesnej gospodarki światowej jest postępujące umiędzynarodowienie działalności przedsiębiorstw, a w konsekwencji rozwój procesów globalizacyjnych. Jest to przejaw aktywnej postawy inwestorów wobec wyzwań otoczenia, w którym poszukują nowych źródeł przewagi konkurencyjnej i szans rozwojowych. Proces ten może przebiegać z różną intensywnością oraz w różnych formach. Przedmiotem rosnącego zainteresowania nauki od początku lat 90. poprzedniego wieku jest proces intensywnej i jednocześnie racjonalnej strategicznie ekspansji międzynarodowej przedsiębiorstw. Kształtowanie bowiem proglobalnej i proinnowacyjnej kultury organizacyjnej na wczesnych etapach rozwoju przedsiębiorstw może istotnie wpływać na ich ekspansję i pozycję konkurencyjną w przyszłości.

Obok tych przedsiębiorstw, określanych mianem *born global*, funkcjonuje szeroka grupa przedsiębiorstw, która na rynki zagraniczne wchodzi jednak wg modelu tradycyjnego (etapowego), chociaż posiadają one możliwości, aby sprostać konkurencji najbardziej wymagających, ale jednocześnie najbardziej atrakcyjnych rynków na świecie. Niewątpliwie do takich rynków można zaliczyć rynek amerykański. Ze względu na szereg złożonych, specyficznych, a jednocześnie zmieniających się uwarunkowań zakładania działalności gospodarczej na poszczególnych rynkach istotne jest prowadzenie badań naukowych w kierunku diagnozy tych uwarunkowań. Wiedza taka powinna ułatwiać podejmowanie decyzji o wyborze kierunku, czy też formie ekspansji, a w konsekwencji również decydować o powodzeniu przedsięwzięcia.

W świetle nakreślonej na wstępie charakterystyki istotne znaczenie z punktu widzenia prowadzonych badań ekonomicznych ma „**identyfikacja czynników rozwoju podmiotów z polskim kapitałem w USA, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł budowania przewagi konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw w drodze aktywności inwestycyjnej w tym kraju**”. Realizacji tak określonego celu głównego dysertacji podjęła się mgr Magdalena Kuczmarska. Przedstawiona do recenzji rozprawa stanowi interesujące i wartościowe studium, w którym Autorka ukazała szeroki zakres problematyki internacjonalizacji przedsiębiorstw na przykładzie polskich przedsiębiorstw podejmujących bezpośrednie inwestycje zagraniczne w USA. Z pewnością jest to aktualny i ważny obszar, który wymaga ciągłych badań ze względu na znaczenie nie tylko dla przedsiębiorstw stających przed nowymi wyzwaniami na rynku międzynarodowym, ale także dla kreowania możliwości rozwojowych gospodarki kraju macierzystego. Podkreślenia wymaga również fakt, iż tego rodzaju badania naukowego, ze względu na ich międzynarodowy charakter, są niezwykle trudne w realizacji. Stąd też rozwiązanie problemu badawczego w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych wśród inwestorów funkcjonujących za granicą należy uznać za ambitne wyzwanie.

Realizacja celu głównego została oparta o jego dekompozycję na cztery cele szczegółowe:

- rozpoznanie skali oraz struktury bezpośrednich inwestycji polskich przedsiębiorstw w USA,
- identyfikacja głównych czynników stymulujących i destymulujących rozwój polskich przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania w USA,
- ocena oddziaływania polskości kapitału oraz zasobów wniesionych przez przedsiębiorstwa macierzyste z Polski na rozwój przedsiębiorstw z udziałem ich kapitału w USA,
- rozpoznanie perspektyw rozwoju polskich przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania w USA.

Analizując treść sformułowanych w dysertacji celów szczegółowych i ich komplementarność z celem głównym, można odnieść wrażenie, że zbyt pobieżnie uwypuklono w nich kwestie dotyczące źródeł budowania przewagi konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw, choć można uznać, iż mieści się ten obszar dociekań w trzech ostatnich celach szczegółowych. Warto również zwrócić uwagę, że treści rozdziału drugiego i trzeciego są prezentowane w szerszym zakresie niż wynikałoby to tylko z realizacji pierwszego celu szczegółowego.

Proces badawczy pracy Doktorantki wyznaczyły natomiast sformułowane dwie hipotezy:

1. Głównym czynnikiem ograniczającym rozwój polskich podmiotów bezpośredniego inwestowania w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej jest wysoka konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw.
2. Polskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej upatrują źródeł budowania swojej przewagi konkurencyjnej na tamtejszym rynku w innowacyjności oferowanych produktów/usług.

Po lekturze sformułowanych w pracy hipotez można zauważyć, że Doktorantka skupiła się na dwóch stosunkowo wąsko (wobec treści celów szczegółowych) nakreślonych problemach, a mianowicie na czynniku ograniczającym rozwój polskich przedsiębiorstw oraz źródłach budowania swojej przewagi. Może warto byłoby również sformułować hipotezę, która odnosiłaby się do aktualnych i wartościowych treści prezentowanych w rozdziale drugim (zmiany skali i struktury polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych na tle świata) i trzecim (USA jako miejsca lokaty bezpośrednich inwestycji zagranicznych).

Przedstawiona do recenzji praca liczy 282 numerowane strony. Składa się z 5 numerowanych rozdziałów merytorycznych, Wstępu, Zakończenia, spisu obszernej literatury (184 źródła, w tym 84 pozycji zagranicznych autorów), wykazu źródeł statystycznych (18 pozycji), wykazu źródeł internetowych i materiałów prasowych (133 pozycje), spisu 56 tabel i 59 rysunków oraz aneksu zawierającego kwestionariusze wykorzystane do realizacji badań własnych.

Struktura pracy jest konsekwencją sformułowanego celu głównego i sekwencji celów szczegółowych pracy. Jak stwierdza Doktorantka, dysertacja składa się z trzech rozdziałów teoretycznych i dwóch empirycznych. Jednak w opinii Recenzenta charakter wyłącznie teoretyczny posiada rozdział pierwszy (*Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie internacjonalizacji przedsiębiorstw – aspekty teoretyczne*). Dwa kolejne natomiast rozdziały odnoszą się do analizy danych wtórnych, bowiem przedstawiono w nich z jednej strony analizę zmian skali i struktury polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych na tle świata (rozdział drugi) oraz charakterystykę USA jako miejsca lokaty bezpośrednich inwestycji zagranicznych (rozdział trzeci).

W rozdziale pierwszym przedstawiono aspekty teoretyczne dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Scharakteryzowano w nim procesy internacjonalizacji i globalizacji. Przybliżono również modele umiędzynarodowienia i formy internacjonalizacji przedsiębiorstw. W rozdziale przedstawiono ponadto istotę bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ich definicje i formy, a także dokonano przeglądu wybranych teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Odniesiono się również do motywów, jakie determinują działania inwestorów do podejmowania działalności gospodarczej za granicą. Zwrócono również uwagę na wpływ takiej aktywności na budowanie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw. Lektura treści tego rozdziału pozwala na stwierdzenie bardzo dobrych podstaw teoretycznych Doktorantki w podejmowanej problematyce. Można nawet czasami odnieść wrażenie, że aż nazbyt syntetycznie przedstawia niektóre treści (np. podrozdział dotyczący motywów, czy też konkurencyjności przedsiębiorstwa w ujęciu międzynarodowym), a skupienie tak szerokiego zakresu treści w jednym rozdziale powoduje czasami stosunkowo duże dysproporcje w objętości niektórych podrozdziałów.

Kolejny element realizowanej dysertacji dotyczył zaprezentowania międzynarodowej aktywności inwestycyjnej polskich przedsiębiorstw w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, co stało się przedmiotem treści rozdziału drugiego. Przedstawiono w nim analizę skali i dynamiki odpływu polskich BIZ, strukturę polskich inwestycji z uwzględnieniem sekcji PKD oraz kraju lokaty. Aktywność tę przedstawiono na tle skali ogólnoswiatowej, ze szczególnym uwzględnieniem nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE-13). Przeprowadzone analizy wliczają treści odnoszące się do danych statystycznych publikowanych przez GUS, przedstawiających zaangażowanie polskich przedsiębiorstw w podmiotach zlokalizowanych w USA.

Należy podkreślić, że Doktorantka na tym etapie prowadzonych analiz wykazała się nie tylko wiedzą dotyczącą specyfiki gromadzenia i upowszechniania danych o bezpośrednich inwestycjach zagranicznych, ale także umiejętnością przeprowadzenia stosunkowo zwięzłej analizy tak szerokiego materiału analitycznego, konsekwentnie zachowując wymaganą ostrożność przy interpretacji określonych stanów, kierunków i skali zmian.

W kolejnym rozdziale – trzecim – scharakteryzowano Stany Zjednoczone Ameryki Północnej jako miejsce lokacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Na wstępie zaprezentowano wyniki analizy najważniejszych informacji dotyczących miejsca gospodarki USA na świecie. Przedstawiono również warunki formalno-prawne lokowania kapitału w postaci BIZ w USA oraz scharakteryzowano politykę wobec tej grupy inwestorów. Rozdział ten Autorka kończy treściami odnoszącymi się do analizy skali i struktury BIZ w USA, wykorzystując i charakteryzując dostępne źródła informacji.

Docenić należy wykazaną przez Doktorantkę staranność i dogłębnie przeprowadzone analizy z wykorzystaniem szerokiego zakresu niezbędnych źródeł danych i informacji. Może warto się zatem zastanowić, aby w dalszym rozwoju naukowym pogłębić analizy oparte na dostępnych danych, w oparciu m.in. o bardziej zaawansowane metody statystyczne.

Zasadnicze treści części empirycznej dysertacji przedstawione zostały w rozdziale czwartym. Zaprezentowano w nim wyniki badania głównego przeprowadzonego wśród polskich przedsiębiorstw, które podjęły bezpośrednie inwestycje w USA. Doktorantka szczegółowo przedstawiła informacje dotyczące metodyki badania, w tym także badanej zbiorowości i przedsiębiorstw uczestniczących w badaniu. W tej części pracy Autorka scharakteryzowała zaprojektowany proces badawczy, wykazując się jednocześnie wiedzą i umiejętnością jej wykorzystaniem przy planowaniu i realizacji badań.

Zaletą realizowanych badań, a w konsekwencji pracy, są wykorzystane narzędzia własnej konstrukcji. Jest to z pewnością element, który sprawia, iż proces badawczy jest bardziej złożony, ale pozwala na zachowanie komplementarności pomiędzy celami badań i potrzebą uzyskania określonych informacji i danych a wykorzystywanymi narzędziami badawczymi.

W tym miejscu docenić należy także starania Doktorantki ukierunkowane na dotarcie i skuteczne przeprowadzenie badań wśród polskich przedsiębiorstw, które podjęły bezpośrednie inwestycje zagraniczne w USA. Znana jest bowiem powszechnie stosunkowo duża niechęć ze strony przedsiębiorców, szczególnie funkcjonujących za granicą, do udziału w tego typu badaniach.

Prezentację wyników badań własnych poprzedziła część odnosząca się do wyników dotychczasowych badań aktywności polskich podmiotów w USA, zawartych w dostępnych raportach i opracowaniach naukowych innych autorów. Szczegółowej ocenie poddano czynniki oddziałujące na rozwój badanych podmiotów, oddziaływanie zasobów wniesionych przez przedsiębiorstwa macierzyste z Polski oraz polskości kapitału na rozwój ich spółek w USA, źródła budowania ich przewagi konkurencyjnej i szanse rozwojowe, uwzględniając przy tym wyodrębnienie dwóch grup przedsiębiorstw: innowacyjnych technologii i branż tradycyjnych.

Rozdział czwarty kończą sformułowane przez Doktorantkę wnioski z przeprowadzonego badania, których treść pozwala na stwierdzenie, iż określone w pracy cele zostały osiągnięte.

W rozdziale piątym zaprezentowano opisy przypadków trzech polskich przedsiębiorstw, które podjęły bezpośrednie inwestycje zagraniczne w USA oraz omówiono główne wnioski wynikające z przeprowadzonego badania uzupełniającego wśród podmiotów, które jednocześnie wzięły udział w badaniu głównym. Treści tego rozdziału stanowią cenną lekturę, która pozwala zgłębić arkaną trzech interesujących przypadków dotyczących procesu rozwoju działalności

gospodarczej na rynku amerykańskim. Poszerzają wiedzę z zakresu uwarunkowań tego procesu, a jednocześnie mogą stanowić dobry punkt wyjścia do rozszerzenia kontekstu badań w dalszym rozwoju naukowym Doktorantki.

Lekturę rozprawy ułatwia przyjęta przez Doktorantkę formuła pracy, w której w poszczególnych rozdziałach zawarte są podsumowania. Wskazaniem byłoby, aby takie podsumowania znalazły się również na zakończenie rozdziału drugiego i trzeciego, w których prezentowane są wyniki stosunkowo szerokiego materiału analitycznego. Jest to zabieg, który ułatwia czytelnikowi – zwłaszcza przy tak obszernej pracy – podążanie za rozważaniami Autorki i lepszy odbiór prezentowanych treści.

W końcowej części pracy (Zakończenie) Autorka w sposób syntetyczny, którego wykorzystanie w pełni uzasadniła, odniosła się do postawionych w pracy hipotez badawczych oraz sformułowanych celów. Pewien tylko niedosyt wynika z braku szerszego odniesienia się w nim do zadania, jakie wynikało z realizacji pierwszego celu szczegółowego.

Na podstawie powyższej charakterystyki można stwierdzić, że praca stanowi zamkniętą całość, a Doktorantka wykazała się przy jej realizacji poprawnością warsztatową, w oparciu o solidne podstawy merytoryczne. Na podstawie lektury treści zawartych w dysertacji można stwierdzić, że sformułowany cel główny, a także wyodrębnione cele szczegółowe zostały zrealizowane. Sformułowane hipotezy badawcze zostały zweryfikowane, a cały proces badawczy został zaprojektowany i opisany w sposób, który potwierdza Jej wiedzę i umiejętności prowadzenia badań naukowych w tym obszarze. Doktorantka wykorzystwała bowiem metody adekwatne do założonych celów badawczych.

Wśród uwag, co czynię z obowiązku recenzenta, o charakterze dyskusyjnym, chciałbym wymienić te, które zapewne będą uwzględniane przy kolejnych etapach rozwoju naukowo-badawczego Doktorantki:

- kolejność poszczególnych rozdziałów oraz proporcje w rozprawie między treścią teoretyczną i wynikową można uznać za poprawne dla tego rodzaju prac promocyjnych, jednak w niektórych częściach pracy widoczna jest dysproporcja pomiędzy objętością niektórych podrozdziałów,
- wysiłek, dokładność i zakres przeprowadzonych badań empirycznych pozwalają na docenienie wartości aplikacyjnej pracy, warto byłoby bardziej uwypuklić ten charakter wniosków z pracy w zakończeniu, szczególnie w odniesieniu do determinant

podejmowania działalności w USA, które leży w obszarze instytucji otoczenia biznesu, odpowiedzialnych za stymulowanie ekspansji zagranicznej polskich przedsiębiorstw.

Uwagi szczegółowe:

W pracy występują stosunkowo nieliczne błędy edytorskie i językowe, które z pewnością będą zauważone przez Doktorantkę przy dalszych pracach nad tekstem, np. przy przygotowywaniu pracy do druku.

Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny dysertacja mgr Magdaleny Kuczmarskiej jest interesującym i dogłębnym studium. Stanowić będzie zatem wartościowe źródło do dalszych rozważań nad istotą znaczenia i uwarunkowaniami procesu internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Magdaleny Kuczmarskiej pt. *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, posłużyła realizacji sformułowanego celu głównego, a zastosowane metody i interpretacja wyników z przeprowadzonych własnych badań oraz sposób wnioskowania wskazują na bardzo dobrą znajomość badanego problemu. Doktorantka wykazała się zatem wiedzą teoretyczną w dyscyplinie nauki o zarządzaniu oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Dysertacja spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim zgodnie z warunkami określonymi w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.) i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Ze względu na nowatorski i międzynarodowy charakter badań oraz poziom merytoryczny rozprawy wnoszę o jej wyróżnienie nagrodą Rektora UMK w Toruniu.

